

Отримано: 31 січня 2019 р.

Прорецензовано: 09 лютого 2019 р.

Прийнято до друку: 14 лютого 2019 р.

e-mail: Vib28@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-12(40)-4-8

Борейко В. І. Світовий досвід стимулювання розвитку економік та подолання бідності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2019. № 12(40). С. 4–8.

УДК 338.242: 330.55: 339.72

JEL Classification: D60, E52, E65

Борейко Володимир Іванович,*доктор економічних наук, доцент, проректор з наукової роботи**Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука*

СВІТОВИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІК ТА ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ

У статті досліджено досвід забезпечення розвитку економік і подолання бідності країнами, які зазнали поразки у Другій світовій війні, Південно-Східної Азії, Латинської Америки, Китаю, Туреччини та Східної Європи. Розкрито, що країни, які досягли економічного успіху, зробили це за рахунок стимулювання наукових розвідок та експортної діяльності, здешевлення кредитів, страхування ризиків експортерів, залучення інвестицій та впровадження пріоритетних програм. Запропоновано заходи із забезпечення розвитку національної економіки.

Ключові слова: економічний розвиток, стимулювання експорту, подолання бідності, кредитування, страхування, пріоритетні програми.

Борейко Владимир Иванович,*доктор экономических наук, доцент, проректор по научной работе**Международного экономико-гуманитарного университета имени академика Степана Демьянчука*

МИРОВОЙ ОПЫТ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ И ПРЕОДОЛЕНИЯ БЕДНОСТИ

В статье исследован опыт обеспечения развития экономик и преодоления бедности странами, потерпевшими поражение во Второй мировой войне, Юго-Восточной Азии, Латинской Америки, Китая, Турции и Восточной Европы. Раскрыто, что страны, достигшие экономического успеха, добились этого за счет стимулирования научных исследований и экспортной деятельности, удешевления кредитов, страхования рисков экспортеров, привлечения инвестиций и внедрения приоритетных программ. Предложены мероприятия по обеспечению развития национальной экономики.

Ключевые слова: экономическое развитие, стимулирования экспорта, преодоление бедности, кредитования, страхования, приоритетные программы.

Volodymyr Boreiko,*Doctor of Economics, Associate Professor, Vice-rector in science work of International Economics and Humanitarian University named academician Stepan Demianchuk*

WORLD EXPERIENCE IN ECONOMIC DEVELOPMENT STIMULATION AND POVERTY OVERCOMING

The article reveals the global experience of ensuring the successful development of the economies in different countries and the overcoming of poverty. It is shown that the economic lag of Ukraine is due to the ineffective use by the legislative and executive bodies of the country of the powers granted to them to organize the activities of domestic business entities in market conditions. It has been substantiated that Ukraine, abandoning the administratively-planned economy and starting the development of the market fundamentals of the economy, did not take into account the recommendations of world-famous economists on managing economies of countries developed in the twentieth century, which led to the loss of domestic industrial potential and impoverishment of a significant part of the population. It is revealed that it is advisable for Ukraine to study the experience of other countries in stimulating economic development and overcoming poverty and using their best achievements to improve domestic economic policies. The economic policy of the countries after the Second World War, Southeast Asia, Latin America, China, Turkey and Eastern Europe is investigated. It is shown that countries have achieved economic success by stimulating research, exporting activities, cheapening loans, insuring exporters of risks, attracting investments and introducing priority programs. The authors propose measures to ensure the development of the national economy, which include the stabilization of the domestic financial system, the creation of a favorable environment for attracting investment, development of depressed regions, private initiatives, small and medium businesses, support for scientific and research institutions, cheapening of the loans and introduction of the state risk insurance of the plants.

Key words: economic development, export promotion, poverty alleviation, lending, insurance, priority programs.

Постановка проблеми. За оцінками європейських інституцій та даними, опублікованими Державним комітетом статистики України, наша країна посідає одне з останніх місць у Європі за виробництвом валового внутрішнього продукту (ВВП) на одну особу та рівнем доходів населення. Так, 2016 року за виробництвом ВВП на одну особу Україна випереджала тільки шість країн Європейського континенту: Албанію, Боснію і Герцеговину, Вірменію, Грузію, Македонію, Молдову. При цьому, вона на 30 % поступалася своєму показнику 1990 року та у 2–3 рази нинішнім показникам провідних країн Європи [1].

Таке відставання пояснюють розривом напрацьованих економічних зв'язків між вітчизняними підприємствами та їхніми партнерами з інших республік після розпаду Радянського Союзу, демілітаризацією української економіки, труднощами з освоєнням ринкових умов господарювання, а в останні роки – зовнішньою агресією Російської Федерації. Однак, країни Східної, Південно-Східної Європи та Прибалтики, які також належали до соціалістичної системи, зуміли за останні десятиліття значно покращити свої показники з виробництва ВВП та доходів населення.

Це засвідчує неефективне використання законодавчими та виконавчими органами нашої країни наділених їм повноважень з організації діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання в ринкових умовах. Тому, Україні доцільно вивчити досвід інших країн із подолання бідності та використати їхні кращі досягнення для вдосконалення вітчизняної економічної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нинішні негаразди в розвитку національної економіки спонукають провідних вітчизняних учених шукати нові шляхи подолати відставання від провідних країн світу. При цьому науковці часто покликаються на досвід інших країн, які зуміли успішно подолати бідність. Цій проблемі присвятили свої публікації такі відомі науковці: Г. Буланов [2], А. Даниленко [3], Ю. Долгоруков і О. Падерін [4], В. Кириченко [5], І. Кузьмін [6], Д. Майер, Д. Раух та А. Філіпенко [7], М. Нікітіна та В. Гриваков [8], Р. Спессо [9], В. Чужиков [10].

Наприклад, досвід відбудови економіки Німеччини дослідив Г. Буланов, Італії – Р. Спессо, Японії – І. Кузьмін. Ю. Долгоруков та О. Падерін розкрили роль інновацій в оновленні економік Німеччини, Південної Кореї, Китаю, Японії та інших країн. Д. Майер, Д. Раух та А. Філіпенко показали здобутки в подоланні бідності країнами Південно-Східної Азії (Гонконгу, Південної Кореї, Сінгапуру, Тайваню, Індонезії, Малайзії та Таїланду). В. Кириченко дослідив програми економічної і фінансової стабілізації в Латинській Америці. Державну економічну політику Туреччини висвітлили М. Нікітіна і В. Гриваков. В. Чужиков навів переваги чеської моделі регіональної розвитку. Питання управління економікою та фінансові механізми її реалізації в Китаї та В'єтнамі висвітлив А. Даниленко.

Однак, незважаючи на значну кількість публікацій на означену тематику, світовий досвід трансформації економік «бідних» країн в Україні застосовується недостатньо ефективно. Отже, проблема пошуку шляхів подолання бідності в нашій країні потребує подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета нашої статті – дослідити шляхи подолання бідності нині успішними країнами та обґрунтування можливості використання їхнього досвіду в Україні.

Завданням статті є:

- з'ясувати основні засади економічної політики країн, які зуміли після Другої світової війни забезпечити динамічний розвиток своїх економік;
- узагальнити концептуальні підходи, які формують підвалини успішного економічного розвитку країн;
- визначити напрями трансформації економічної політики України з метою подолання бідності та відставання від високорозвинутих країн світу.

Виклад основного матеріалу. На початку дев'яностих років ХХ століття Україна, відмовившись від адміністративно-планової економіки, розпочала розбудову ринкових засад господарювання. Однак, при цьому не були враховані рекомендації всесвітньо відомих економістів щодо управління економіками країн, напрацьовані у ХХ столітті, та досвід подолання бідності багатьма країнами світу після Другої світової війни, що призвело до втрати вітчизняного промислового потенціалу та зубожіння значної частини українців.

Водночас за останнє століття світова економічна наука і практика виробила ефективні механізми забезпечення динамічного розвитку економік країн та подолання бідності. Наприклад Федеративна Республіка Німеччини (ФРН), створена у 1949 року, уже в сімдесяті роки ХХ століття за виробництвом ВВП на душу населення вийшла на друге місце в світі після США, а 1986 року – на перше місце в світі за експортом продукції [2, с. 8].

Основою німецького «економічного чуда» було: державне стимулювання експорту, орієнтація підприємств на підвищення якості та постійне оновлення продукції, кредитування та страхування ризиків, збільшення витрат на наукові дослідження та впровадження інновацій, підтримка малого і середнього бізнесу та залучення іноземних інвесторів.

Для стимулювання експорту Західна Німеччина практично відразу після свого створення стала на шлях надання кредитів не тільки власним експортерам, але й іноземним покупцям на умовах більш пільгових для імпорту, ніж кредити конкурентів. Важливе місце серед державних заходів сприяння експорту в Німеччині посідає страхування експортних кредитів. Ще 1949 року, згідно із законом ФРН, страховій компанії «Гермес» було доручено здійснювати урядове гарантування експортних кредитів. Для цього держава виділила фірмі «Гермес» власні кошти [2, с. 44].

Державна політика Італії з відновлення зруйнованої війною економіки мала певні відмінності від дій Німеччини. Для збалансування платіжного балансу та подолання інфляції в Італії була запроваджена економічна політика, яка зводилася до зменшення споживання та державних витрат. При цьому, вона успішно скористалася перевагою *дешевої робочої сили*, яку мала тоді.

Для стимулювання розвитку промисловості 1947 року в Італії був створений *Фонд фінансової допомоги машинобудуванню*. Кошти виділяли у формі дотації терміном на 20 років. Для фінансування закупки промислового обладнання Фонду була надана позика Експортно-імпортного банку США. Водночас Італія започаткувала *реформи на селі*, які почалися 1947 року та передбачали передачу в приватні руки 700 тис. га землі, збільшення виробництва техніки для села, створення за рахунок державного бюджету каси для *пільгового фінансування проектів розвитку* на Півдні Італії. Тоді ж була запроваджена *програма житлового будівництва* з наступною передачею житла в оренду. Це викликало будівельний бум, який притягував інвестиції та стимулював роботу галузей, що працювали на будівництво. При цьому, як і Німеччина, Італія віддавала перевагу *експортоорієнтованій* економічній політиці [9, с. 35–39].

Японія, яка також зазнала величезних збитків під час Другої світової війни, забезпечила швидкий економічний прорив завдяки переорієнтації з розвитку легкої промисловості, зокрема текстильної, *на важку, електротехнічну і хімічну промисловість*. Однак, із 70–80-х років ХХ століття в економічному розвитку Японії відбулися суттєві зміни: орієнтація на важку і хімічну промисловість була замінена на розвиток складальних, обробних виробництв і сфери послуг, що дозволило країні за 10 років знизити енергомісткість продукції на 30 %, матеріаломісткість – на 40 %. На думку вчених, секретом успіхів Японії на висококонкурентних світових ринках є рух за відсутності недоліків з акцентом на *якість* та постійне намагання японців, навіть на шкоду власним приборкам, *нарошувати обсяги виробництва*: «Підприємці більше турбуються про розвиток виробництва, ніж про доходи». Водночас, японський уряд, як і уряди Німеччини та Італії, усебічно підтримував експорт [6, с. 11–17].

Узагальнюючи, варто зазначити, що країни, які зазнали значних збитків під час Другої світової війни, забезпечили швидке відновлення своїх економік і, відповідно, стрімке зростання доходів населення за рахунок орієнтації на високотехнологічну якісну продукцію та експортні ринки, підтримки наукових досліджень і впровадження інновацій, забезпечення підприємств кредитними ресурсами та страхуванням їхніх ризиків, проведення аграрних реформ, розширення будівництва, визначення пріоритетних напрямів розвитку країни, підтримки інфраструктурних проектів, малих і середніх підприємств, а також використанням переваг *дешевої робочої сили*.

Успішний розвиток Китаю, Республіки Корея, Сінгапуру та В'єтнаму, які після Другої світової війни належали до економічно відсталих країн, учені пов'язують із концентрацією всіх наявних матеріальних, людських і фінансових ресурсів на певній кількості державних пріоритетів (зважаючи на національні особливості). Наприклад, В'єтнам у 1995–2011 роках досяг разючих результатів та став одним із лідерів з експорту рису, чаю, кави, каучуку та окремих видів продукції машинобудування. «Таких результатів ця країна досягла завдяки *концентрації наявних ресурсів на двох державних пріоритетах* – розвитку АПК і *нарошуванні експорту продукції*» [3, с. 17].

Орієнтацію на пріоритетне фінансування найбільш наукомістких галузей, здатних «витягнути» всю економіку та сучасні підприємства, яким під силу забезпечити стійке економічне зростання, використовують Китай та Південна Корея [4, с. 24]. Успішному розвитку Китаю сприяла ліквідація 1979 року державної монополії на зовнішню торгівлю. Для звільнення закордонних інвесторів та експортерів від бюрократичної експертизи по всьому Китаю були створені *спеціальні економічні зони* (зони оброблення експорту). Також були запроваджені різноманітні *експортні субсидії*. Усе це зумовило стрімке *зростання іноземних інвестицій* [7, с. 80–84].

Високі темпи економічного зростання в країнах Південно-Східної Азії (Індонезії, Малайзії і Таїланді) пояснюються насамперед нагромадженням у цьому регіоні капіталів. По-друге, високий рівень інвестування у цих країнах був підтриманий не менш істотними *внутрішніми заощадженнями*. По-третє, *виробництво предметів промислового експорту* зростало надзвичайно швидко, що полегшувало освоєння закордонних технологій. По-четверте, у цих країнах був надзвичайно високий *ріст продуктивності праці* [7, с. 65].

Країни Латинської Америки, рівень життя у яких після Другої світової війни був надзвичайно низьким, упродовж трьох десятиліть (1950–1980 роки) забезпечували середньорічні темпи зростання виробництва на 5,5 %. Двома стовпами стратегії, якої дотримувалися країни Латинської Америки, були *урядове втручання в процеси індустріалізації та бар'єри на шляху зовнішньої торгівлі*. Протягом 1950-х років більшість країн цього континенту розробила програми освоєння виробництва імпортованих до того товарів. Отже, стратегія країн Латинської Америки відрізнялася від стратегії країн Східної Азії. При цьому, незважаючи на різницю в тактичних заходах у різних країнах, в усіх випадках переважав курс на *стабілізацію фінансового сектора; приборкання інфляції та оздоровлення кредитно-грошової системи* розглядали як необхідну умову підвищення ефективності ринкових механізмів, прискорення економічного зростання [5, с. 66].

Без сумніву, стартові можливості для забезпечення динамічного зростання національних економік у країнах Південно-Східної Азії та Латинської Америки значно відрізнялися від можливостей і попереднього досвіду Німеччини, Італії та Японії, тому основою їхньої політики економічного розвитку були *стабілізація фінансового сектору, прискорена індустріалізація, імпортозаміщення та використання переваг дешевої робочої сили*.

Наприкінці ХХ століття успіхів у своєму розвитку досягли Туреччина та країни Східної Європи. Економічні успіхи Туреччини пов'язують зі створенням *сприятливого середовища для залучення іноземного капіталу*. При цьому *пільговий режим у Туреччині диференціюється залежно від регіону*, обсягу та галузі, інвестиції, здійснювані найменш розвинуті турецькі провінції, мають більші пільги. Щоб стимулювати та раціонально розміщувати інвестиції, уряд може брати на себе оплату 25 % використаної електроенергії, 50 % платежів до фонду соціального забезпечення, а також 100 % необхідних відрахувань до пенсійного фонду протягом 5 років. Інвестуючи в найменш розвинуті провінції, компанія може одержати пільгу щодо сплати корпоративного податку – від 30 до 100 % [8, с. 92–93].

Певною мірою, аналогічну турецькій політику економічного розвитку проводила Чеська Республіка, яка наприкінці вісімдесятих років ХХ століття «покинула» планову економіку. Уряд цієї країни, розуміючи, що основним інструментом підтримки регіонів є *не отримання субсидій* від держави та європейських структур, а *розвиток підприємництва*, апробував проект Міністерства промисловості й торгівлі і агентства «Чехінвест» щодо *створення промислових зон*. При цьому *перевагу віддавав депресивним регіонам, сільській місцевості та малим містам* [10, с. 77].

Отже, Туреччина та Чеська Республіка для стимулювання розвитку своїх економік використовували створення сприятливого середовища для вияву приватної ініціативи та залучення іноземних інвестицій, а також запроваджували комплекси заходів для стимулювання розвитку депресивних територій.

Висновки. Узагальнюючи досвід стимулювання розвитку своїх економік та подолання бідності країнами, які зазнали поразки у Другій світовій війні, Південно-Східної Азії, Латинської Америки, Туреччини та Східної Європи, можна зробити висновок, що комплекс заходів України із забезпечення динамічного розвитку національної економіки та підвищення рівня життя населення повинен містити:

- стабілізацію вітчизняної фінансової системи, мінімізацію рівня інфляції та поступову відмову від зовнішніх запозичень;
- створення сприятливого правового та податкового середовища для залучення іноземних інвестицій, розвитку депресивних регіонів, приватної ініціативи, малого та середнього бізнесу;
- фінансову підтримку наукових і науково-дослідних установ, запровадження інновацій та експортної діяльності суб'єктів господарювання;
- вільний доступ до дешевих кредитних ресурсів та державне страхування ризиків суб'єктів міжнародної діяльності, зокрема й відмову від раніше підписаних контрактів контрагентами з інших країн;
- програму відновлення індустріалізації вітчизняної економіки, збільшення обсягів будівництва, аграрних перетворень та імпортозаміщення товарів.

Подальші розвідки потрібно спрямувати на дослідження досвіду подолання країнами Великої депресії 1929–1933 років та інших фінансово-економічних криз.

Література:

1. Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL: <http://www.ukrstst.gov.ua> (дата звернення 30.01.2019).
2. ФРГ. Отв. ред. Г. А. Буланов. Москва, 1990. 128 с.
3. Даниленко А. І. Удосконалення моделі управління економікою та фінансові механізми її реалізації. *Економіка України*. 2013. № 5. С. 4–29.
4. Долгоруков Ю., Падерін О. Збільшення частки сучасних підприємств – важливий напрям промислової політики. *Економіка України*. 2005. № 2. С. 24–28.

5. Кириченко В. Досвід реалізації програм економічної та валютно-фінансової стабілізації в Латинській Америці: Висновки для України. *Економіка України*. 2001. № 8. С. 66–70.
6. Эти невероятные японцы. Под ред. Кузьмина И. А. Москва, 1992. 208 с.
7. Майер Д. М., Раух Д. Е., Філіпченко А. Основні проблеми економіки розвитку. Київ, 2003. 688 с.
8. Нікітіна М., Гриваков К. До питання про державну політику Туреччини у зовнішньоекономічній сфері. *Економіка України*. 2006. № 4. С. 88–93.
9. Спессо Р. Итальянская экономика с послевоенных лет до наших дней. Москва, 1984. – 118 с.
10. Чужиков В. Чеська модель регіонального розвитку. *Економіка України*. 2004. № 7. С. 72–78.